
L'altre pa de la indústria. La procedència del cotó descarregat al port de Barcelona, 1790-1840

Àlex Sánchez i Francesc Valls-Junyent*

Le commerce ne se décourage pas facilement. On lui ferme un débouché, il en cherche un autre.
Ministre plenipotenciari francès a Hamburg, 1807.

Al llarg del segle XVIII a Catalunya, i molt especialment a Barcelona, s'assistí a un fort desenvolupament de la indústria dedicada a la fabricació de teixits de cotó. Aquest creixement preluïà el paper protagonista que aquesta activitat industrial estava cridada a tenir en el procés d'industrialització regional. Ara bé, el desenvolupament de la indústria cotonera a Catalunya i Barcelona requeria inexorablement del recurs al mercat internacional per proveir-se de la matèria primera que manipulava: el cotó. Com és ben conegut, en un primer estadi caracteritzat per la concentració de l'activitat cotonera en les fases del tissatge i l'estampació, el cotó era importat ja filat. Fou el període en què el tràfic d'importació de matèria primera va quedar en mans de comerciants d'origen maltès, atesa la preeminència d'aquella illa mediterrània com a principal centre de proveïment.

El desenvolupament d'una filatura autòctona a partir de finals d'aquell segle va estar lligat a l'articulació de diversos circuits que garantissin l'arribada a Catalunya de cotó en floca. Cal no oblidar, però, que això es va produir en un període –final del segle XVIII i principis del XIX– caracteritzat per una elevada conflictivitat internacional que tingué unes importants conseqüències sobre el desenvolupament de les activitats marítimes i comercials. Quan el 1802 es prohibeix la importació de filats amb l'objectiu de protegir la filatura autòctona ens trobem al bell mig d'aquesta etapa convulsa. Les guerres i bloqueigs marítics entorpien el comerç i dificultaven la construcció d'unes xarxes de proveïment de cotó en floca prou regulars i estables com per fer possible assolir l'objectiu perseguit de la “nacionalització” de la filatura.

* Universitat de Barcelona.

En aquesta comunicació ens proposem traçar els canvis que van experimentar els circuits de proveïment de cotó, tot intentant cercar les raons que van motivar-los, al llarg del període crític que va de 1790 a 1840, durant el qual s'assistí a la consolidació i enlairament definitiu del que esdevindria principal ram industrial del país. En definitiva, si el carbó ha estat considerat “el pa de la indústria”, en aquesta comunicació voldríem cridar l'atenció sobre aquesta altra matèria primera igualment estratègica per al desenvolupament d'una indústria cotonera moderna.

El principi del fi d'una hegemonia: del cotó filat de Malta al cotó en floca d'Amèrica, 1790-1796

Com és ben conegut, durant la major part del segle XVIII el cotó filat procedent de l'illa de Malta va dominar el mercat barceloní. De fet, la història de la nostra manufactura d'indianes, fins a la dècada de 1790, està estretament vinculada a aquesta matèria primera que arribava principalment al port de Barcelona en vaixells maltesos, però que tenia un origen més plural. Si bé és cert que Malta es va especialitzar al llarg del segle XVIII en el conreu i la filatura del cotó, la seva producció era insuficient per atendre les necessitats creixents de fibra que el desenvolupament de la manufactura cotonera catalana requeria. Per això, tot fa pensar, com ha posat de relleu Eloy Martín Corrales, que una part substancial del cotó maltès en realitat era cotó de llevant que els comerciants maltesos compraven a Egipte i Turquia per manufacturar-ho a l'illa o que, fins i tot, adquirien ja filat, sobretot en moments de gran demanda, en ports com Marsella, abans de enviar-lo a Barcelona sota la seva marca. Aquesta pràctica responia a criteris econòmics, però es veia afavorida també per raons sanitàries, polítiques i religioses (les vinculacions de l'Ordre de Malta amb la Corona espanyola, el caràcter d'enclavament catòlic en front l'islam a la Mediterrània i les mesures de protecció davant les epidèmies de què disposava l'illa).

Ara bé, la bona acceptació del cotó maltès pels fabricants barcelonins rau principalment en les avantatges que els hi suposava aquesta font d'aprovisionament. No sols, com han assenyalat Ramon Grau i Marina López, per l'estalvi de costos que representava no haver d'incorporar a les seves fàbriques la fase de la filatura, sinó per les bones condicions que, sobretot en termes de finançament, els oferien els comerciants maltesos. A pesar de les queixes per la mala qualitat o per l'elevat preu que de forma recurrent expressaven els fabricants d'indianes de la ciutat, l'èxit del cotó maltès radicava en una oferta molt adaptable a les fluctuacions de la conjuntura. Això explica que, malgrat els intents d'acabar amb el seu monopoli, el protagonisme del cotó maltès es mantingués en el mercat barceloní pràcticament fins al 1796. La irrupció del cotó en floca procedent de les colònies americanes a partir de mitjans de la dècada de 1780, no va acabar amb el predomini del cotó filat maltès. Les dades disponibles ho proven. Com es pot veure a la *Taula 1*, la mitjana anual de filats importats pel port de Barcelona als anys

vuitanta, de la que els maltesos representaven més del 90%, era, en números rodons, de 1.543.000 lliures, mentre la de cotó en floca se situava en 666.000. Aquesta distància es va reduir entre 1790 i 1796 (1.771.000 davant 1.078.000), però tot i així el filat encara suposava el 60% de l'oferta total de cotó a la ciutat.

A pesar del domini aclaparador del cotó maltès, l'oferta de filats a Barcelona es va diversificar durant el decenni de 1790. A la tradicional, per bé que residual, presència de cotó filat de Llevant, es van sumar les procedents d'Anglaterra, Suïssa i, en menor mesura, França. Totes juntes no representaven, si fem cas de les dades dels corredors de canvis recollides a la *Taula 2*, més enllà d'un 8%, però mostren la versatilitat i capacitat d'adaptació del mercat barceloní als canvis de conjuntura. El recurs a aquests filats, de més qualitat i un preu que podia doblar el del cotó maltès, responia tant a la voluntat dels fabricants de produir indians de gamma alta com a la necessitat de buscar fonts alternatives de proveïment en moments de crisi. No sembla casualitat que un dels fabricants més importants de Barcelona, Joan Rull, iniciés justament les seves compres de cotó filat suís coincidint amb la guerra contra la Convenció Francesa de 1793-1795 i les incrementés en esclatar la guerra amb Anglaterra el 1797, moment en què va deixar de comprar filats anglesos i els substituï per francesos. Aquests filats d'origen europeu suposaven més d'un terç, exactament el 36,5%, del valor total del cotó filat comprat per l'empresa entre 1791 i 1800.

La gran factura econòmica que suposava pel país el monopoli maltès, unida a la política mercantilista que impulsava la monarquia espanyola, interessada a reforçar el seu control sobre las colònies, van propiciar que des de finals de la dècada de 1760 s'intentés reduir aquesta dependència i potenciar el consum del cotó de l'Amèrica colonial. Tant les experiències particulars dels fabricants com la creació de la Companyia de Filats de Cotó el 1772 no van ser suficients per impulsar la filatura al Principat, i la presència del cotó americà al mercat barceloní va ser molt escassa fins a la fi de la Guerra de la Independència dels Estats Units. El restabliment de la normalitat comercial a partir de 1783 va suposar l'inici d'un gran cicle de creixement per a la manufactura cotonera catalana que es va allargar fins el 1796 i que va recolzar en bona mesura sobre l'estampació de teles de lli importades del nord d'Europa i reexportades a la colònies, mentre la producció d'indians s'orientava majoritàriament cap el mercat interior espanyol.

Al caliu de aquesta conjuntura expansiva, la presència del cotó provinent de les colònies americanes va anar augmentant de forma significativa. No va ser un procés fàcil ni ràpid. Com deien els propis fabricants, el problema, als anys vuitanta, era «la escasez, el subido precio y la poca limpieza con que vienen los algodones en rama de nuestra América». Amb tot, la implantació va fer passes decidides ja en aquests anys. Com hem vist, d'una mitjana anual de 666.000 lliures en la dècada de 1780 es va passar a 1.078.000 en la primera meitat dels noranta, un increment de prop del 62%. El primer impuls en aquesta direcció el va donar la Companyia de Filats, reconstituïda justament el 1783 amb el doble objectiu de satisfer els interessos de la monarquia pel cotó de les colònies i combatre el monopoli maltès i que, de manera més decidida, va fomentar en règim d'indústria

domèstica la filatura del cotó americà a Catalunya. Entre 1783 i 1799, la Companyia va comprar més d'un milió de lliures de cotó, del qual el 68% en els primers set anys, per fer-lo filar en més de 67 pobles de l'interior del Principat. A partir d'aquests moments, la filatura es va convertir en una oportunitat de negoci que va interessar a molts empresaris particulars, entre els quals destacats fabricants d'indianes de Barcelona. Un d'ells va ser Erasme de Gònima, el més important fabricant d'indianes i llenços pintats de la ciutat, que des de finals dels anys vuitanta va apostar decididament per la filatura amb cotó americà. Sense renunciar als filats maltesos, que, com mostra la *Taula 3*, representaven entorn d'un 58% del total de fibra que va comprar entre 1785 i 1796 mitjançant els corredors de canvis de Barcelona, l'adquisició de cotó en floca va ser important i va anar creixent, sobretot a partir de 1790. La *Taula 4* recull aquestes compres entre 1793 i 1803 i posa en relleu que més del 80% fou filat per l'empresari barceloní; primer per mitjà de filadors particulars de poblacions properes a la capital i, a partir de 1793, a la fàbrica de filats que va instal·lar a Barcelona.

Es difícil establir amb certa precisió la procedència d'aquest cotó, ja que les fonts són escasses i la informació conté importants buits. No obstant això, tant si tenim en compte el nombre de vaixells entrats al port de Barcelona amb càrrega de cotó (*Taula 5*), com les balances de comerç amb Amèrica que s'han conservat (*Taula 6*), tot apunta que Colòmbia i Mèxic, a través dels ports de Cartagena d'Índies i Veracruz, van ser els principals orígens del cotó procedent de l'Amèrica colonial consumit a Barcelona. Molt per sobre de Venèçuela, que no va ser habilitada pel comerç lliure fins al febrer de 1789. Entre 1783 i 1793, en nombre de vaixells que van arribar a la ciutat amb cotó americà va augmentar substancialment, triplicant la seva representació (del 21% al 64%). L'increment va afectar tant els que venien directes des d'Amèrica (que passen de 2 a 15) com els que ho feien amb escales a Alacant, Cadis o Màlaga (que ho fan de 4 a 12). D'aquells 15, 8 venien de Veracruz, 4 de Cartagena d'Índies, 1 de Cumanà i 1 de la Guaiana. Tres anys més tard, el 1795, la proporció s'havia capgirat en favor de Cartagena d'Índies sobre Veracruz (8 a 4). Aquest primer indicador es veu confirmat amb les balances de 1792 i 1795, que mostren la importància capital del cotó colombià en el mercat barceloní, que representa entre un quart i un terç del total de fibra, tant filada com en floca, entrada a la ciutat, així com el retrocés del cotó mexicà i la irrupció del venecolà, que adquirirà molta rellevància, com veurem, en els primers anys del segle XIX. També les referències qualitatives de què disposem confirmen el pes del cotó colombià en aquests anys. La Companyia de Filats, que el 1783 havia analitzat totes les possibilitats a l'hora de proveir-se de cotó en floca, considerant tant les mediterrànies com les americanes, es va decantar pel colombià expedit des de Cartagena. Un cotó que en bona mesura es pagava amb les teles de lli estampades (i també amb aguardent) que la Companyia adquiria als seus socis per vendre-les a Amèrica. Era una pràctica habitual dels fabricants d'indianes i dels comerciants "americanos" de Barcelona, com explicava el 1804 la Junta de Comerç quan, referint-se als bons temps del comerç colonial, afirmava que a Cartagena d'Índies anaven cada any més de 100.000 peces de teles

pintades «con retorno y pago en algodón», mentre que a Caracas, Cumanà i Puerto Cabello ho feien 40.000 peces que servien per comprar «cacao, añil y algodón».

Guerres i cotons. L'impacte de les crisis finiseculars en el mercat de cotó de Barcelona, 1797-1814

L'any 1797 inaugura una etapa crítica, que dura divuit anys, en la qual la política internacional de la Monarquia espanyola interferirà profundament en l'economia del país. Tres guerres pràcticament seguides –amb Anglaterra entre 1797-1801 i 1805-1807 i amb França de 1808 a 1814–, només interrompudes per un breu període de pau i normalitat (1802-1804), van suposar el tancament de rutes comercials, la caiguda dels intercanvis mercantils i el descens de la producció manufacturera, posant en greus dificultats empreses i negocis.

L'impacte d'aquests conflictes sobre la manufactura cotonera catalana fou profund i de llarg abast. La crisi va ser intensa i provocà una important caiguda de la inversió i de l'ocupació, així com el tancament de nombroses fàbriques. Però també va ser un temps creador. Les dificultats per comerciar amb les colònies i la impossibilitat de mantenir els vincles mercantils amb el nord d'Europa pel bloqueig marítim britànic van obligar a una reorientació productiva de les fàbriques catalanes, que abandonaren l'estampació de teles de lli destinades al mercat americà i orientaren cada vegada més la seva producció cap al mercat interior espanyol, amb les indïanes com a producte principal. La necessitat de reduir costos per poder competir amb avantatge va obligar a apostar decididament per potenciar la filatura i incorporar el canvi tecnològic.

Un dels àmbits que primer i més intensament es van veure afectats pels conflictes bèl·lics va ser el de les importacions de cotó pel port de Barcelona. L'enfonsament del cotó filat, en especial el maltès, abans inclús de la prohibició d'importar filats dictada el 1802, i les greus dificultats per arribar a Barcelona del cotó en floca de les colònies van obligar a diversificar les fonts de proveïment.

La primera crisi, que es desenvolupa entre 1797 i 1801, va marcar la pauta de tot el període. El bloqueig marítim anglès va posar en serioses dificultats la navegació i els intercanvis mercantils del Principat i provocà un descens pronunciat de les importacions de cotó. No disposem de dades generals del moviment de la Duana, però sí d'altres indicadors que mostren perfectament el que va passar. Els llibres dels corredors de canvis permeten una bona aproximació a l'evolució de les vendes i dels preus i tant en un cas com en l'altre les xifres són contundents. les vendes de cotó filat a Barcelona van caure en un any, entre 1796 i 1797, un 92%, mentre les de cotó en floca ho van fer en un 79%. Alhora, el 1797 els preus s'enfilaven amb una pujada respecte de la mitjana de la primera meitat dels anys noranta del 17% en el cas del cotó filat de Malta –seguint la tendència iniciada durant la guerra contra els francesos entre 1793 i 1795– i del 43% en el cotó en

floca americana. Un altre indicador significatiu són els vaixells arribats amb cotó al port de Barcelona, que van caure un 72% si comparem l'any 1797 amb el 1792. La carestia de cotó i els alts preus també estan presents en la correspondència dels fabricants, com posa de relleu la d'Erasme de Gònima, que ja el gener de 1797 constata que «todos los días sube el algodón y lo peor de todo (es) que en el día no lo hay» i el febrer de 1799 observava que «en cosa de veinte días se aumentó el precio del algodón un 30% y si no viene no lo habrá a ningún precio».

La conseqüència probablement més espectacular de la crisi va ser la ràpida substitució del filat maltès per l'autòcton (fet a partir de cotó fluix americà) que va tenir lloc entre 1797 i 1802. El procés té a veure tant amb els problemes que va patir Malta durant la primera guerra napoleònica, com amb els avenços que havia fet la filatura a Catalunya des de mitjans dels anys vuitanta. En efecte, l'ocupació de la illa, primer pels francesos el 1798 i el 1800 pels anglesos, va reduir de forma dràstica l'oferta de filats maltesos a Barcelona. Les vendes de cotó fetes pels corredors de canvis (*Taula 7*) mostra com d'una mitjana anual de cotó filat, majoritàriament maltès, de 155.400 lliures en els anys 1780-1796 es passa a 41.800 lliures entre 1797 i 1801: una caiguda del 64%. Aquest descens va preparar el camí cap a la prohibició d'importar cotó filat dictada per Reial Decret de 6 de novembre de 1802. Això no va suposar la total desaparició de filats estrangers en el mercat barceloní, com posa de manifest la documentació dels corredors de canvis, però sí que la seva presència esdevingué purament testimonial i ja no dominada pels maltesos sinó pels anglesos, que es van introduir en el mercat barceloní durant el breu període de pau i normalitat marítima i comercial de 1802-1804. Només la situació excepcional de la Guerra del Francès va permetre als vaixells maltesos (14 entre 1809 i 1811 i 4 entre 1813 i 1814) tornar a portar cotó filat en quantitats significatives al port de Tarragona.

Curiosament, la substitució definitiva del cotó filat maltès pel cotó en floca procedent de les colònies americanes es va produir quan aquest darrer també patia durament les conseqüències del conflicte bèl·lic. Les dificultats, però, no van provocar, almenys inicialment, canvis significatius en les procedències, que, com mostren les dades dels corredors de canvis (*Taula 8*), van continuar dominades pel cotó colombià (32,7%) en les seves varietats de Girón i Varita. És cert que el percentatge de cotó de les colònies del que no coneixem l'origen és encara molt important durant aquest període (37,1%), i això ens obliga a ser prudents en les conclusions. Però fins i tot acceptant que, molt probablement, aquest tant per cent d'origen indeterminat amaga dues tendències importants que es confirmaran a partir de 1802, com són el descens del cotó mexicà i, sobretot, la irrupció del veneçolà, la preponderància, almenys fins a principis del XIX, del cotó procedent de Cartagena d'Índies sembla clara.

Però la gran novetat que va aportar la crisi fou la diversificació en l'oferta de cotó en el mercat barceloní, amb l'aparició per primera vegada dels procedents del Brasil, dels Estats Units i de Motril i la revitalització del de Llevant. Una presència que arranca amb força en aquests anys i que es consolidà, sobretot en el cas del cotó de Pernambuco i del de Motril, molt ràpidament. Les primeres vendes de cotó

brasiler a la ciutat, que coneixem a través dels corredors de canvis, són justament de 1798 i s'acceleren en els anys següents fins a conquerir una gens menyspreable quota de mercat del 6,7% entre 1797 i 1801. Per la seva banda, el cotó de Motril arriba el 1800 i té un èxit fulgurant, ja que en tan sols un any i mig passa a representar el 7,3% del total de cotó en floca venut a Barcelona. I això a pesar que els preus d'aquests cotons, com es pot veure a la *Taula 9*, eren força elevats en el moment de la seva aparició a la ciutat, si bé baixaren ràpidament coincidint amb la normalització en el subministrament de fibra que es produí a partir de 1802. Més difícil de documentar és el cas del cotó nord-americà. No tenim cap referència quantitativa que mostri l'entitat de la seva presència a Barcelona i només podem suposar que aquesta s'amaga dins el 8,3% de cotó americà l'origen del qual no hem pogut determinar. Però que el cotó dels Estats Units ja estava present a Barcelona en aquests moments ho prova el fet que el juny de 1800 Erasme de Gònima va comprar per 19.908 lliures catalanes una gran partida de 200 quintars de cotó procedent de Nova York. Com el del Brasil, aquest cotó arribava a Barcelona en vaixells neutrals, especialment portuguesos. Pel que fa al cotó de Llevant, la crisi els va oferir una nova oportunitat, com posa de relleu que assolissin una quota de mercat del 7,3%, semblant a la del de Motril; un cotó amb el que compartien també una característica prou significativa. Durant els anys de crisi, tots dos arribaven a Barcelona per terra carregats en carros, el que sens dubte contribuïa a encarir el seu preu. En el cas del cotó d'Esmirna, el més habitual en el mercat barceloní perquè per la seva qualitat s'adaptava millor per ser filat a màquina, es comprava principalment a Marsella i arribava a la capital catalana amb mitjans de transport terrestres.

Aquesta primera fase de la llarga crisi finisecular va acabar a finals de 1801 amb els acords de pau amb Anglaterra, que van donar pas a un breu interregne de tres anys en el qual, recobrada la normalitat amb el restabliment del tràfic comercial, la manufactura cotonera catalana va experimentar un procés de fort creixement. Pel que respecta al proveïment de cotó, la fi del conflicte va permetre, d'una banda, recuperar i fins i tot sobrepassar els volums d'importacions anteriors i, d'una altra, consolidar els canvis en les fonts d'aprovisionament aparegudes durant la crisi. No disposem de dades oficials sobre importació de cotó per aquests anys, però en tenim prou referències. En un informe de 1808, la Junta de Comerç de Barcelona xifrava en més de tres milions de lliures el cotó consumit anualment per les fàbriques de Barcelona entre 1802 i 1804; una dada perfectament plausible si tenim en compte el creixement més que notable que van experimentar les vendes de cotó en floca intervingudes pels corredors de canvis, la mitjana anual de les quals passà de 60.100 lliures, entre 1797 i 1801, a 227.600, entre 1802 i 1804. També el moviment de vaixells pel port de Barcelona mostra una forta recuperació, passant dels 12 (1797) a 52 (1804). Però segurament la dada més eloqüent de la normalització de la situació sigui la important caiguda de preus que van experimentar totes les varietats de cotó venudes en el mercat barceloní. El descens mitjà del provinent de les colònies va ser del 37%, el de Pernambuco del 12% i el de Motril del 27%.

Les procedències del cotó en floca aquests anys ofereixen poques novetats en relació al període anterior. La més destacada, en un moment en què els nouvinguts consoliden les seves posicions, especialment Motril, és, sens dubte, l'espectacular irrupció del cotó veneçolà. Ja hem dit que probablement la font utilitzada per quantificar les procedències en aquests anys (els llibres dels corredors) pot introduir una certa distorsió, donat l'important percentatge de cotó americà del qual en desconeixem l'origen, i que és molt possible que la presència del cotó de Cumanà, Caracas, La Guaira o la Guaiana hagi estat ja als anys noranta més important. En tot cas, resulta evident que, almenys des de 1802, el cotó veneçolà va passar a ser, amb el 36,5%, el més important en el mercat barceloní, clarament per sobre del colombià i del granadí, que representaven el 24,3% i el 10,7%, respectivament. L'èxit no és fàcil d'explicar, ja que si bé es cert que el de Caracas, un dels més venuts, costava un 10% menys que el de Cartagena d'Índies, el de la Guaiana tenia un preu semblant al de Girón, però resulta inqüestionable. La *Taula 10*, que recull la procedència de les compres de cotó fetes per Erasme de Gònima entre 1799 i 1817 mostra clarament que el cicle del cotó veneçolà substitueix justament aquests anys el colombià, dominant fins aleshores.

Aquesta fase de prosperitat va acabar bruscament a finals de 1804, quan de nou la política d'aliances internacionals de la Monarquia espanyola va desembocar en una nova guerra amb Anglaterra. El mes de novembre d'aquell any, Erasme de Gònima ja se'n feia ressò i assenyalava que els vaixells no sortien de Barcelona per por a la flota de Nelson, que ja n'havia apressat alguns que intentaven arribar a la ciutat, que el bloqueig marítim provocaria un encariment del preu dels aliments i de les matèries primeres i que deixaria molta gent sense feina. Previsions pessimistes que no sols es complirien fil per randa, sinó que es perllongarien durant molt de temps. Una nova fase crítica va començar aleshores i es va allargar fins a finals de 1807. Però a diferència de l'anterior, la d'ara es va iniciar com una típica crisi d'oferta per acabar convertida en una crisi de demanda, provocada per la caiguda de la producció i el tancament d'empreses perquè a la guerra exterior es va sumar, sense solució de continuïtat, una nova guerra, la del Francès, que, en desenvolupar-se a l'interior del país, va desarticlar el mercat peninsular.

De nou, el descens de les importacions i l'increment de preus, que ja en vist produir-se durant la primera guerra amb Anglaterra, es van tornar a repetir durant la segona. Si bé no disposem de dades fiables sobre importacions, tant el moviment de vaixells com l'evolució dels preus o l'opinió dels propis contemporanis no deixen lloc a dubte sobre la gravetat de la crisi. En un any, l'arribada de vaixells al port de Barcelona es va reduir de 52 a 29, i tots ells, a excepció d'un que venia dels Estats Units, procedien de ports espanyols. En sentit invers, el preu es va disparar de nou i el cotó de les colònies americanes que el 1804 es venia a 49 lliures el quintar pujava a 66 el 1805 i a 90 el 1807, mentre el de Motril aprofitava l'escassetat de cotons forans per, després d'una lleugera rebaixa el 1805, enfilarse des de 62 lliures (1804) a 82 (1806) i 105 (1807). Un moviment semblant va experimentar el de Pernambuco entre 1804 i 1806, si bé en aquest cas les fluctuacions a curt termini van ser més pronunciades com a conseqüència de les

incertituds en l'oferta. Les alces provocaven el desànim dels fabricants, que les consideraven «enormes y escandalosas».

Les dificultats, evidentment, van provocar alteracions en les procedències del cotó, la més destacada de les quals va ser el canvi de lideratge. Erasme de Gònima afirmava en una de les seves cartes el febrer de 1807 que «aquí ya no hay más algodón que el que viene de Motril» i no li mancava part de raó. En efecte, com es pot veure a la *Taula 8*, entre 1805 i 1808 el cotó de Motril va assolir una quota de mercat del 36,4%, molt per damunt de les dels seus directes competidors: Colòmbia (21,5%), Veneçuela (21,8%) i Brasil, que si bé obtenia els seus millors resultats des de la seva aparició el 1798, es quedava en el 13,2%. Les raons d'aquest lideratge les exposava la Junta de Comerç en una carta a Miguel José de Azanza d'abril de 1808, en la que demanava la prohibició d'exportar cotó americà o de Motril a l'estranger perquè era necessari per les fàbriques catalanes, especialment en «la situació actual»: el cotó d'Amèrica no arribava pel bloqueig anglès, el de Llevant, en haver de venir per terra, sortia caríssim, i el de Pernambuco, «que consumían nuestras fábricas en gran cantidad», tampoc arribava perquè França havia ocupat Portugal i se'l quedava. En aquestes circumstàncies, el cotó de Motril, que tornava a arribar a la ciutat per terra, com el 1801, era la millor i en alguns moments única opció.

Amb la Guerra del Francès aquesta darrera possibilitat també es va acabar perdent. La interrupció del tràfic terrestre entre Andalusia i Catalunya imposada per la pròpia dinàmica del conflicte, unida a l'ocupació de Barcelona per les tropes franceses que va paraitzar pràcticament la producció cotonera a la ciutat, va suposar un cop dur per al cotó de Motril. L'única ruta oberta era la marítima cap al port de Tarragona, i sabem que, durant una bona part de la guerra, aquesta fou la porta d'entrada de tot tipus de mercaderies per abastir la Catalunya insurgent. A Tarragona van traslladar-se la major part dels grans comerciants barcelonins, i també dels corredors de canvis, que continuaren la seva feina fins que la caiguda de la ciutat el juny de 1811 els va obligar a fugir cap a Mallorca. Entre ells hi havia els majoristes que intervenien en les operacions de compravenda del cotó, i cal suposar que van intentar mantenir obert el negoci a l'escala que ho permetia el context bèl·lic. Coneixem que gràcies a la protecció de la flota britànica va arribar a Tarragona cotó procedent d'Amèrica, via principalment Cadis i Lisboa, i de Llevant, amb vaixells maltesos, com hem vist abans. El que no sabem és la quantia i les condicions en què van arribar aquests cotons, si bé tot fa pensar que donada la progressiva paralització de l'activitat productiva, primer a Barcelona i, a mesura que va avançar el conflicte, a la major part del Principat, les necessitats d'aquesta primera matèria es van reduir moltíssim.

Els protagonistes de l'arrancada industrial: del cotó brasiler al nord-americà, 1815-1840

Una de les principals conseqüències de la llarga crisi finisecular va ser la desarticulació del model comercial exterior sobre el que s'havia basat en gran mesura el creixement econòmic de Catalunya al segle XVIII. Pel que respecta a la manufactura cotonera, el tancament dels mercats nord-europeus als aiguardents catalans va trencar el cercle virtuós que, des de la dècada de 1770, havia representat la importació de semimanufacturats de lli del nord d'Europa per ser estampats a les fàbriques de Barcelona i després exportats a Amèrica a canvi de cotó en floca. Això va obligar a encetar, durant el primer terç del XIX, un procés de reestructuració de les relacions exteriors del Principat i a fer-ho a més en unes condicions ben difícils, marcades per la pèrdua de les colònies i la inestabilitat política i social que va provocar la crisi de l'Antic Règim i la revolució liberal a Espanya.

La clau de volta del nou model comercial, que comença a perfilar-se en els anys vint i que estarà ja ben definit a mitjans de la dècada de 1830, fou una vegada més l'exportació de productes vinícoles i, concretament, el vi, que va substituir definitivament l'aiguardent com a principal producte del comerç exterior català. Donat que el cost de transport d'un producte com el vi, que a més tenia un valor afegit per unitat de volum més baix que el de l'aiguardent, era molt elevat, calia trobar una mercaderia a Amèrica amb forta demanda a Catalunya i que pogués compensar els alts preus dels nòlits. Aquest producte era, evidentment, el cotó, que ja havia actuat com a retorn de l'exportació vitícola a l'últim quart del segle XVIII i que de nou es convertia en element determinant dels fluxos comercials entre Catalunya i Amèrica en el primer terç del XIX.

La demanda sostinguda de cotó per part de la indústria catalana era, per tant, essencial en el procés de reestructuració del comerç exterior català. La crisi finisecular havia estat un cop dur del que calia refer-se el més aviat possible i per fer-ho calia apostar decididament per aprofundir els canvis que havien començat abans de la guerra, el més important dels quals era desenvolupar al màxim la filatura mecànica, eix bàsic del procés de modernització industrial. No era una tasca fàcil en el context de postguerra, però es va posar fil a l'agulla i els resultats van arribar. Si, com deia Jordi Nadal, el baròmetre per mesurar el progrés de la indústria cotonera eren les importacions de cotó en floca, la *Taula 11* deixa clar que a partir de 1819-1820 ja s'havien recuperat els nivells d'abans de la guerra i que el creixement va ser després sostingut. El volum d'importacions de finals de la dècada de 1830 més que triplicava el de 1804. Un altre indicador, els vaixells arribats al port de Barcelona amb càrrega de cotó, també mostra que la mitjana anual dels anys 1820 i 1830 quadruplicava la dels millors anys del segle XVIII.

L'increment de les importacions responia als importants avenços que es van produir en el procés de mecanització de la filatura durant aquest període, però també es va veure afavorit per l'absència de conflictes bèl·lics entre les potències europees després de les guerres napoleòniques, que va permetre una normalització

dels intercanvis comercials i de les rutes de navegació a nivell internacional. És cert que Espanya va ser en part una excepció, pels conflictes provocats per la independència de les seves colònies, però les dificultats, que sobretot es van produir durant els anys vint en la navegació per determinades zones de les costes americanes, es van veure compensades, en el cas del cotó, pel transport en vaixells estrangers. Així, el cotó brasiler, nord-americà o antillà van continuar arribant a Barcelona en quantitats suficients per atendre la demanda creixent de les fàbriques catalanes, si bé ho van haver de fer per vies molt diverses i condicionats pels canvis en la política aranzelària.

Pel que fa referència a les procedències, durant aquests anys es van produir alguns canvis substancials. Al mercat barceloní van arribar cotons pràcticament de tot arreu, però amb diferències importants en quan a ritmes i hegemònies. Tots els indicadors de què disposem, tant sigui les dades de les duanes, les vendes dels corredors de canvis o el moviment de vaixells, dibuixen dues grans etapes: una, fins a finals del decenni de 1820, clarament dominada pel cotó del Brasil; l'altra, durant la dècada de 1830, caracteritzada per la irresistible ascensió del cotó nord-americà. La frontissa entre les dues etapes és difícil de precisar. El punt d'inflexió, probablement, caldria situar-ho entorn a 1827, quan tot apunta que el cotó de Pernambuco començaria a perdre posicions enfront el de Nova Orleans. En aquest sentit, el cas català no seria més que el reflex d'una dinàmica que afectaria el conjunt del mercat internacional d'aquesta matèria primera, tal com ho posa de manifest que també fos per aquestes mateixes dates que a Liverpool també toqués sostre el cotó brasiler a la vegada que iniciava un ascens fulminant el cotó dels Estats Units.

La fase de recuperació econòmica i de transició cap a un nou model comercial, que es desenvolupa aproximadament entre 1815 i 1827, està protagonitzada de forma inequívoca pel cotó brasiler, el gran substitut del cotó de l'Amèrica espanyola durant el procés d'independència de les colònies. Les vendes del corredor Bruno Tramulles els anys 1814-1821 posen de relleu el salt espectacular que experimenta la presència del cotó de Pernambuco a les transaccions de la Llotja de Barcelona, que amb el 73,3% eclipsa totes les altres procedències. Aquesta dada pot estar esbiaixada a l'alça en tractar-se d'un sol corredor, però el valor de les vendes de cotó fetes per tots els corredors de la ciutat per a l'any 1817, recollida a la *Taula 12*, tot i reduint el seu percentatge, creiem que confirma el pes fonamental del cotó del Brasil en el mercat barceloní després de la Guerra del Francès, ja que bona part del cotó arribat des de Cuba molt probablement sigui cotó brasiler. Ho avala el fet prou conegut de que l'illa caribenya produïa més aviat poc cotó, donada la seva especialització en la producció sucrera. És possible que una part de l'alt percentatge (40,1%) que representen les trameses des de Cuba correspongui a cotó nord-americà i de les colònies espanyoles en l'Amèrica continental, però una altra part important és gairebé segur, pel que veurem després, que sigui cotó del Brasil carregat en vaixells espanyols i catalans que feien la ruta de Cuba a Barcelona passant per Cadis. Les arribades de vaixells al port de la ciutat els anys 1815 i 1819 així ho proven. Les embarcacions que venien

directament del Brasil o de Cuba són molt poques, mentre que els principals orígens són Cadis i Lisboa i, el que és més significatiu, els canvis d'un any a l'altre mostren un clar procés de substitució: cauen en un 66% els vaixells procedents de la ciutat gaditana, a la vegada que augmenten els provinents de la capital portuguesa en un 52%.

L'hegemonia del cotó de Pernambuco continuà durant tota la dècada de 1820 i només va començar a ser discutida a partir de 1830. Les dades per a 1824 i 1827 així ho proven. En el primer d'aquests anys, les bales de cotó brasiler provinents de Portugal (*Taula 13*) representaven la meitat (50,1%) de tot el cotó descarregat al port de Barcelona. Aquest percentatge disminuï substancialment tres anys més tard, baixant al 14,3%, però probablement estem de nou davant d'un canvi que afecta més les rutes a través de les quals arribava la fibra que el seu origen. De fetel que perd Portugal ho guanya sobretot Anglaterra i una petita part França, de manera que tot apunta que la major part del cotó que arriba a Barcelona procedent de Liverpool i Gibraltar –sense descartar que també Marsella tingui aquí el seu paper– era brasiler. Això provaria que les dades sobre el cotó estranger entrat a Barcelona el desembre de 1827 trobades per Josep M. Fradera i que donaven un 80% al cotó de Brasil enfront d'un 13% al nord-americà, un 5% al turc i un 2% al de les colònies antillanes angleses i franceses, potser no eren tan exagerades (si bé poden contenir un cert biaix degut per raó de l'estacionalitat) com en un principi ens havien semblat.

Les raons que expliquen l'hegemonia del cotó brasiler tenen molt a veure tant amb les exportacions de vins catalans a aquell país com amb l'activa presència de comerciants anglesos al Brasil, arran del trasllat de la cort portuguesa a Rio de Janeiro durant les guerres napoleòniques i, sobretot, del tractat angloportuguès signat el 1810 que liberalitzava el comerç de la colònia lusitana. Evidentment, les exportacions dels vins catalans al Brasil, primer a través de Lisboa i des de la independència del país el 1825 directament cap a Rio de Janeiro, que van créixer molt després de la guerra i assoliren els seus màxims justament en els anys vint, estan directament vinculades a l'auge del cotó brasiler al mercat barceloní, ja que aquest era el principal, sinó l'únic, producte de retorn dels vaixells catalans que feien la ruta atlàntica. Per això, quan aquests van tenir dificultats per navegar per les costes americanes durant el procés d'independència de les colònies espanyoles, els anglesos els van substituir com a principals transportistes de cotó brasiler, via Liverpool i Gibraltar, cap a Barcelona. Era la feina que des de 1810 com a mínim venien fent per a la seva pròpia indústria.

El domini del cotó brasiler es va veure afavorit sens dubte per la caiguda en picat, fins la seva pràctica desaparició durant aquesta etapa, del cotó de les colònies espanyoles com a conseqüència del procés d'emancipació. Ja abans de les guerres d'independència el cotó de Colòmbia i de Venèçuela havia experimentat un descens espectacular, com posen de relleu les vendes dels corredors de canvis. Entre 1814 i 1821 a penes sumaven el 5% de l'oferta de cotó a la ciutat, un percentatge semblant al del número de vaixells arribats a Barcelona des d'aquestes procedències. Només el restabliment de relacions diplomàtiques i comercials podia

permetre, en la segona meitat dels anys trenta, recuperar aquestes fonts d'aprovisionament, però aleshores el panorama havia canviat i els cotons que interessaven ja no eren aquests.

El que sí va continuar tenint un paper destacat en el mercat barceloní fins ben entrats els anys quaranta va ser el cotó de Motril. Molt afectat per la Guerra del Francès li costà una mica recuperar el seu lloc una vegada acabat el conflicte bèl·lic. Entre 1815 i 1819, la seva quota de mercat no arribava al 5%, possiblement degut als alts preus a què es venia en uns moments en que una oferta abundant i barata de cotons procedents de molts llocs s'instal·là de nou a Barcelona. Amb tot, aquesta situació va millorar a partir de 1819-1820, quan un descens substancial del preu (*Taula 14*) li va permetre escalar ràpidament posicions fins assolir el 15% en els anys vint i l'11% en la dècada de 1830. Un lloc confortable per una oferta que s'havia mostrat molt estable i que havia actuat com una font d'aprovisionament segura en els moments de més dificultats durant els anys convulsos de l'inici de segle. L'estabilitat en el nombre de vaixells que any rere any, entre 1802 i 1840, arribaven a Barcelona amb cotó de Motril així ho prova.

Curiosament, la trajectòria del cotó de Llevant va ser l'inversa del de Motril, tot i compartir amb aquell el seu caràcter de font d'aprovisionament alternativa en temps de crisi. Era un cotó per a moments de dificultats en el tràfic atlàntic, que deixava d'interessar quan aquestes desapareixien. Hem vist aquest comportament al segle XVIII i de nou ho podem comprovar al XIX. De fet, sempre va estar present en el mercat barceloní, però de forma residual tret de determinades conjuntures. A pesar que algunes de les seves varietats, com el de Jumel procedent d'Egipte, van gaudir de certs avantatges aranzelaris, aquests cotons, que arribaven a Barcelona principalment portats des de Marsella, Gènova i Liorna, rarament representaven més enllà del 5% de l'oferta global. Només en moments de crisi, com els de la guerra amb Anglaterra de 1797-1801, o de canvis en el mercat, com van ser els immediatament posteriors a la Guerra del Francès, podia superar aquest percentatge i tant sols en dos o tres punts. En algun any concret, com el 1817, podia situar-se per sobre del 10%, però això era excepcional. A partir del 1820 la seva davallada va ser contínua fins que la "fam de cotó" provocada per la Guerra de Secessió dels Estats Units li va brindar, conjunturalment, el seu gran moment.

Pel que respecta al cotó nord-americà, no tenim desgraciadament cap informació precisa de la seva importància en el mercat barceloní abans de 1827. Coneixem l'arribada d'alguns vaixells procedents dels Estats Units des de principis de segle, sabem que alguns fabricants van adquirir partides de cotó nord-americà en aquests anys, intuïm que una part del cotó arribat de Cuba i Puerto Rico que van vendre el 1817 els corredors de canvis podia tenir aquesta procedència i també que part del cotó descarregat per vaixells anglesos al port de Barcelona el 1824 amb tota probabilitat era de Nova Orleans o Charleston, però l'única dada quantitativa concreta de què disposem és la de desembre de 1827, ja esmentada, que ens diu que el cotó dels Estats Units representava el 13% dels cotons estrangers arribats a Barcelona. Un percentatge que si coneguéssim l'oferta global,

incloent el de les colònies i el de Motril, segurament es reduiria de forma considerable.

Amb tot, no és agosarat pensar que a partir de 1827 la presència del cotó nord-americà a Barcelona va créixer ràpidament, inaugurant així una nova etapa en la que aconseguí desplaçar tots els seus competidors en el mercat barceloní, especialment el brasiler. El desplaçament va ser progressiu i no es va completar fins a mitjans dels anys 1830. Les dades de la Duana de Barcelona, recollides a la *Taula 15*, mostren com, entre 1831 i 1833, el cotó dels Estats Units va reduir les distàncies respecte del de Brasil fins a posar-se al seu nivell. L'acostament va ser més fruit del retrocés del cotó de Pernambuco que de l'increment del de Nova Orleans. Però la realitat és que la gran distància entre un i l'altre que vèiem el 1827 havia desaparegut sis anys després i que a partir d'aleshores l'hegemonia del cotó dels estats del sud de la Unió Americana, la principal àrea productora del món, seria inqüestionable. Les vendes dels corredors de canvis fetes el 1840 ho corroboren. Com es pot veure a la *Taula 12*, el cotó de Nova Orleans i Charleston suposava el 55,2% del valor total, superant de forma clara el de Pernambuco i Marañón, que representava el 26,3%. Les proporcions ja s'havien invertit totalment. Molt lluny quedaven els procedents de Cuba i Puerto Rico (10,8%), Motril (5,7%), Colòmbia i Veneçuela (1,8%) o Llevant (0,4%), i encara en el cas dels provinents de les Antilles no seria descabellat pensar que es tractava en realitat cotó d'origen nord-americà, almenys en part.

Les raons de fons de l'èxit del cotó nord-americà són diverses i a llarg termini tenen a veure sobretot amb la seva perfecta adequació a la filatura mecànica i amb el seu preu molt competitiu. No és casualitat que a partir de 1827 el preu de referència al mercat barceloní, publicat pel *Diario de Barcelona*, passi a ser el del cotó de Nova Orleans, que era un 12% més baix que la mitjana general de preus als anys trenta (*Taula 14*). Però també va tenir molt a veure el règim aranzelari que va imposar la Monarquia espanyola des de mitjans dels anys vint. L'establiment del dret diferencial de bandera el 1825, que beneficiava els cotons portats amb vaixells espanyols, va ser ratificat dos anys més tard amb una substancial modificació: s'incrementaven els gravàmens i s'establien diferències segons les procedències. Aquesta diferenciació fou clau, perquè justament afavoria el cotó del Brasil i dels Estats Units, que veien reduïts en quasi un 50% els drets que havien de pagar en relació als d'altres procedències. És cert que aquest avantatge es va eliminar el 1830, però durant els tres anys que es va mantenir en vigor, el cotó nord-americà va doblar la seva presència al mercat barceloní, si comparem les dades de 1827 i 1831, mentre es reforçaven les seves xarxes de transport i comercialització.

Més transcendent encara va ser la Reial Ordre de 6 de maig de 1834, que va tornar a implantar els drets diferencials de bandera però amb importants discriminacions. La principal va ser el millor tracte que obtenien els cotons americans, sense diferenciar orígens geogràfics, que vinguessin des dels dipòsits de Cuba i Puerto Rico transportats en vaixells espanyols. Això, evidentment, afavoria el collit a les plantacions cubanes, però també el del Brasil i, sobretot, el dels Estats Units. Com ha assenyalat Josep M. Fradera, aquest aranzel va ser determinant en

la substitució definitiva del cotó brasiler pel nord-americà en el mercat majorista barceloní. La raó fonamental era l'avantatge en costos de transport que suposava la proximitat dels Estats Units a les illes antillanes en comparació amb el Brasil. L'impacte d'aquesta Reial Ordre va trigar dos anys en fer-se evident, però els seus efectes foren contundents. Com mostra la *Taula 5*, entre 1835 i 1840 el gruix dels vaixells entrats amb cotó al port de Barcelona es va desplaçar de forma espectacular cap els provinents de Cuba i Puerto Rico, que de representar el 45% de tots els arribats de ports estrangers l'any 1835 va pujar fins al 88% el 1840. Si del nombre de vaixells passem a les quantitats de cotó entrades per la Duana de Barcelona en els mateixos anys (*Taula 16*), el resultat és el mateix. El 1835 procedia dels dipòsits de Cuba i Puerto Rico només el 7% de tot el cotó arribat a la ciutat, mentre que al 1840 ho feia el 73%.

Aquest règim aranzelari no agradava ni als industrials ni als grans comerciants catalans, que des del primer moment van denunciar que la reducció de drets no compensava l'increment de les despeses de transport que comportava obligar en la pràctica a passar pels dipòsits de Cuba i Puerto Rico. Això tenia com a conseqüència l'encariment del preu d'aquests cotons un cop posats a Barcelona, especialment el del cotó brasiler per la gran distància que havia de recórrer des de Pernambuco a les illes antillanes abans de viatjar a Barcelona. Però a pesar de les queixes, l'aranzel de 1834 va estar vigent fins el 1846, és a dir, els 12 anys que van veure el triomf definitiu del cotó de Nova Orleans i Charleston. El 1848, el valor de les vendes fetes pels corredors de canvis a la Llotja de Barcelona són inequívocues al respecte: el cotó nord-americà representava ja el 91%, mentre el brasiler havia caigut fins al 6%.

Conclusió

Les paraules del representant francès davant el comerç d'Hamburg, amb les que començàvem aquest treball, són perfectament aplicables al funcionament canviant dels circuits comercials per mitjà dels quals la indústria cotonera catalana va aconseguir aprovisionar-se de la matèria primera que manipulava durant aquests anys convulsos de la crisi de l'Antic Règim. L'evolució del mercat majorista de cotó barceloní mostra clarament l'adaptabilitat i versatilitat que van demostrar els industrials i comerciants de la ciutat per obtenir aquella matèria primera que era bàsica per al creixement d'un sector industrial en vies d'assumir el lideratge indiscutible del procés d'industrialització regional.

Enfrontats a unes conjuntures incertes i sobtadament canviants derivades de les reiterades guerres en què es va veure involucrat el país entre 1793 i 1814, durant les quals els bloquejos marítims i els tancaments de les rutes comercials alteraven l'accés a aquesta matèria primera per un país que havia d'acudir necessàriament a l'estranger per proveir-se'n, els homes de negocis catalans, i en especial els barcelonins, se'n van saber sortir diversificant les fonts d'aprovisionament, desfent

les xarxes comercials inservibles per construir-ne de més adequades i adaptades als canvis en el comerç internacional d'aquesta matèria primera i als del marc legislatiu que s'anaren produint sempre amb l'objectiu d'intentar assegurar un proveïment regular dels cada vegada més nombrosos filadors d'aquesta fibra.

En conseqüència, el nostre recorregut ens porta a concloure que van existir tres fases en el proveïment de cotó en floca del mercat majorista barceloní del tombant del segle XVIII al XIX.

A la primera, entre la Guerra de les Tretze Colònies i l'inici de les hostilitats amb Gran Bretanya el 1797, quan el cotó filat maltès amenaçava convertir-se *de facto* en un monopoli, es va poder frenar aquesta tendència perniciosa recurrent al cotó en floca de les colònies americanes i fomentant-ne la seva filatura a Catalunya.

A la segona, a partir de 1797, quan les guerres colonials van tancar les rutes amb Amèrica, es van trobar unes alternatives en el cotó brasiler i el de Motril, portats a Barcelona en vaixells neutrals (o fins i tot en carros!), que es van mostrar suficients per garantir el proveïment en el moment en què una expansiva filatura autòctona va rebre l'empenta decisiva de la mà del decret de 6 de novembre de 1802 que prohibia la importació de cotó filat.

Finalment, la tercera fase s'inicià quan després de la Guerra del Francès paulatinament es va recuperar la normalitat i es van donar les passes decisives cap a l'establiment del sistema fabril modern. El context en què es donà aquest pas transcendental fou el de la reestructuració del model de relacions externes de l'economia catalana forçada per la pèrdua de les colònies continentals americanes i per l'enfonsament de les exportacions d'aiguardents cap al nord d'Europa. La reorientació de l'exportació vitícola cap al Brasil i les colònies espanyoles del Carib va poder ser aprofitada per consolidar una oferta abundant de fibra a Catalunya en la mesura que el cotó fluix constituïa un retorn molt convenient per unes exportacions de vi amb valor afegit per unitat de volum relativament reduït. Si en un primer moment, a la dècada de 1820, el predomini en els retorns va correspondre al cotó brasiler en sintonia amb el pes assolit per l'exportació vitícola cap a aquell mercat, durant la de 1830 el cotó de les plantacions del sud dels Estats Units va desbancar-lo. Es tracta d'un fenomen que no es exclusiu de Catalunya. També es constata en un dels principals mercats majoristes de cotó del món com era el de Liverpool. El que és genuí del cas català és que aquest desplaçament es va veure facilitat pel fet que les colònies espanyoles de Cuba i Puerto esdevinguessin simultàniament les principals plataformes de l'exportació vitícola.

Taula 1. Importacions de cotó pel port de Barcelona, 1783-1804. (en milers de lliures de pes)

Any	Filat	%	Floca	%
1783	1.416	70,3	599	29,7
1784	1.768	73,9	624	26,1
1785	1.446	65,1	775	34,9
1792	1.917	65,4	1.002	34,6
1793	1.535	56,9	1.158	43,1
1795	1.862	63,4	1.075	36,6
1804			3.120	100

Taula 2. Principals procedències del cotó filat venut pels corredors de canvis de Barcelona, 1780-1804. (en percentatge sobre el volum)

Anys	Malta	Anglaterra i Suïssa	Catalunya	Sense esp.
1780-1796	91,7	3,8	0,3	4,2
1797-1801	76,6	13,4	6,2	3,8
1802-1804	27,6	66,1	3,5	2,8

Taula 3. Cotó comprat per Erasme de Gònima per mitjà dels corredors de canvis de Barcelona, 1785-1817. (en lliures de pes)

Anys	Filat	%	Mitjana anual	Floca	%	Mitjana anual
1785-1789	34.944	59	6.889	24.492	41	4.898
1790-1796	195.546	58	27.935	140.660	42	20.094
1797-1801	98.046	38	19.609	162.500	62	32.500
1802-1804	5.798	6	1.933	97.318	94	32.439
1805-1808				95.895	100	23.974
1814-1817				51.272	100	12.818

Taula 4. Cotó comprat i cotó filat per Erasme de Gònima en diverses poblacions de Catalunya (1793-1796) i en la seva fàbrica de filats (1797-1803). (en lliures de pes)

Any	Cotó comprat	Cotó filat
1793	43.420	37.372
1794	37.180	40.136
1795	11.336	26.852
1796	2.938	6.215
1797	29.172	14.425
1798	30.550	31.530
1799	23.426	34.823
1800	44.304	33.764
1801	35.048	16.522
1802	31.408	10.977
1803	26.650	1.915
TOTAL	315.432	254.531

Taula 5. Procedència dels vaixells arribats a Barcelona amb càrrega de cotó

	1783	1787	1793	1797	1804	1805	1815	1819	1824	1827	1835	1840
EUROPA												
Anglaterra							2	3	16	39	2	2
França	9	11	1					24	36	65	3	20
Itàlia	5	7	1				2	2	29	14	3	
Malta	9	9	10	9			1	1				
Portugal					5		31	64	47	14	2	
Altres									3	2		2
Total	23	27	12	9	5	0	36	94	131	134	10	24
AMÈRICA												
Brasil							3	1			27	11
Colòmbia			4	1	2		2	6				
Cuba	1	1	1		2			6	3	9	21	140
Estats Units					1	1		1			4	
Mèxic			8					2				
Puerto Rico							1		4	3	13	46
Veneçuela			2		4		6	3				
Altres	1	5					1		1			
Total	2	6	15	1	9	1	13	19	8	12	65	197
ESPANYA												
Alacant	3	6	5									
Càdis	1	2	3	2	1	2	88	30	39	2	3	9
Eivissa		1	1		3	3	2	4				
Mahò							6	3				
Màlaga			4		1	1						
Motril					30	16	32	39	30	28	38	27
Palma						3	2					
Altres		1	2		3	3	1		18	17	16	18
Total	4	10	15	2	38	28	131	76	87	47	57	54
Total general	29	43	42	12	52	29	180	189	226	193	132	275

Taula 6. Procedència del cotó arribat al port de Barcelona segons les balances de comerç de 1792 i 1795. (en milers de lliures de pes)

	1792	%	1795	%
FILAT				
Malta	1.658	59,1	1.765	59,9
Anglaterra	62	2,2	28	0,9
França	194	6,9		
Itàlia			6	0,2
Suïssa			61	2,2
Turquia	4	0,1		
FLOCA				
Colòmbia	667	23,7	948	32,2
Cuba	8	0,3	51	1,7
Mèxic	216	7,7	16	0,6
Portugal			7	0,2
Veneçuela			59	2,1
TOTAL	2.809	100	2.941	100

Taula 7. Vendes de cotó pels corredors de canvis de Barcelona, 1780-1808. (mitjanes anuals i percentatge sobre el total)

Anys	Cotó filat	%	Cotó floca	%
1780-1789	148	87	22	13
1790-1799	132	50	130	50
1800-1808	29	13	190	87

Taula 8. Principals procedències del cotó en floca venut pels corredors de canvis de Barcelona entre 1780 i 1821. (en percentatges sobre el volum total)

Anys	Amèrica (sense especificar)	Colòmbia	Veneçuela	Brasil	Pròxim Orient i Índia	Motril	Altres
1780-1796	91,6	1,4	1,4				5,6
1797-1801	37,1	32,7	0,6	6,7	7,3	7,3	8,3
1802-1804	18,2	24,3	36,5	4,4	4,8	10,7	1,1
1805-1808	3,9	21,5	21,8	13,2		36,4	3,2
1814-1821	4,5	1,1	3,3	73,3	7,3	4,4	6,1

Taula 9. Preus del cotó venut pels corredors de canvis de Barcelona, 1782-1807 (en lliures catalanes per quintar)

Anys	Filat		Floca	
	Malta	Amèrica	Brasil	Motril
1782	86	53		
1785	106	48		
1787	83	47		
1792	95	37		
1796	113	67		
1797	125	91	123	
1801	121	104	120	108
1802	123	60	111	81
1804		49	103	62
1805		66	95	59
1807		90	104	105

Taula 10. Procedència del cotó comprat per Erasme de Gònima al corredor Bruno Tramullas, 1799-1817. (En milers de lliures de pes)

Any	Filat			Floca						
	Malta	s.e.	Total	Colòmbia	Veneçuela	Puerto Rico	Brasil	Motril	s.e.	Total
1799		4	4	19					2	21
1800	5	4	9	24			5		21	50
1801		1	1	17				14	8	39
1802				4				30		34
1803					27					27
1804					23			17		40
1805										
1806					2			15		17
1807							12	15		27
1808								15		15
1814							3			3
1815							20			20
1816						4	13	1		18
1817							6			6

Taula 11. Importacions de cotó pel port de Barcelona, 1816-1840. (en milers de lliures de pes)

Anys	Mitjana anual
1816-1819	3.188
1820-1829	5.362
1830-1840	8.933

Taula 12. Procedència del cotó venut pels corredors de canvis de Barcelona el 1817 i el 1840. (en lliures catalanes)

Procedència	1817	%	1840	%
Brasil	41.496	39,1	678.003	26,3
Colòmbia	437	0,4	10.036	0,4
Cuba	42.709	40,1	159.525	6,2
Estats Units			1.424.891	55,2
Llevant	13.699	12,9	6.556	0,2
Motril	4.040	3,8	148.135	5,7
Puerto Rico			117.945	4,6
Veneçuela	3.943	3,7	36.364	1,4
Total	106.324	100	2.581.455	100

Taula 13. Procedència del cotó en foca arribat al port de Barcelona i dels vaixells que transportaven cotó en 1824 i 1827. (en percentatge)

	Vaixells		Cotó	
	1824	1827	1824	1827
EUROPA				
Anglaterra	7	20	6,1	34,7
França	15,9	33,3	5,3	18,3
Itàlia	12,8	7,2	6,9	0,9
Portugal	20,7	7,2	50,1	14,3
Altres	1,3	1	0,5	1,3
AMÈRICA				
Cuba	1,3	4,6	1,6	8,5
Puerto Rico	1,8	1,5	1,7	1,9
Altres	0,4	0	0,4	0
ESPANYA				
Càdis	17,2	1	8,8	0,2
Motril	13,2	14,4	15	15,2
Altres	7,9	8,7	3,5	3,2
ALTRES	0,4	1	0,3	1,6

Taula 14. Preus del cotó de Motril i del de New Orleans venut a Barcelona 1815-1840. (en lliures per quintar)

Anys	Motril	New Orleans
1815	90	
1816	71	
1817	94	
1818	69	
1819	71	
1820	49	
1821	42	
1822	38	
1823	42	
1824	49	
1825	42	
1826	49	
1827		31
1828		27
1829		27
1830		29
1831		31
1832		28
1833		31
1834		41
1835		41
1836		41
1837		38
1838		29
1839		28
1840		27

Taula 15. Procedència del cotó arribat a Barcelona entre 1831 i 1833. (en milers de lliures de pes)

	1831	%	1832	%	1833	%
Brasil	3.763	44	2.614	40	2.223	32
Estats Units	2.207	26	2.106	32	2.186	31
Cuba i P. Rico	1.556	18	920	14	1.568	23
Motril	592	7	628	9	712	10
Turquia	260	3	224	3	157	2
India	60	1	62	1	69	1
Malta	46	1	68	1	51	1
TOTAL	8.484		6.622		6.966	

Taula 16. Procedència del cotó en floca arribat a Barcelona segons el registre de la duana entre 1831 i 1840. (en milers de lliures de pes)

Procedència	1831-1835	%	1836-1840	%
Amèrica espanyola	6.047	16,9	7.655	13,9
Motril	4.048	11,3	5.842	10,6
Amèrica no espanyola	24.458	68,2	40.221	73,1
<i>Dipòsit de Cuba i Puerto Rico</i>	<i>453</i>		<i>30.845</i>	
<i>Ports americans</i>	<i>6.505</i>		<i>7.503</i>	
<i>Ports europeus</i>	<i>2.399</i>		<i>1.873</i>	
Asia i Mediterrani	1.279	3,6	1.343	2,4
TOTAL	35.832		55.061	